

Markten zijn geen hogere machten aan wier grillen we overgeleverd zijn. Het zijn menselijke constructen waaraan we voortdurend onderhoud moeten plegen

Willem Schramade is onafhankelijk adviseur en onderzoeker in duurzame financiering en ondernemingswaardering. Zijn laatste boek *Duurzaam kapitalisme. Een andere kijk op waarde* verscheen in november 2020 bij Bertram + de Leeuw Uitgevers.

teren in ethisch burgerschap'.⁶ Dat houdt in dat een kritische massa van burgers de maatschappelijke doelen van bedrijven en financiële sector zo goed begrijpt, dat zij hen erop aanspreekt en druk uitoefent door achting of afkeuring te laten blijken. Omgekeerd helpt het als politici hun betrokkenheid laten zien, voorbij de voortdurende *soundbites*. Geloofwaardigheid valt op te bouwen door middel van wat economen *signalling* noemen: actie ondernemen die zoveel moeite kost dat een onoprechte partij het nooit zou doen – bijvoorbeeld door zorgvuldig en geduldig de benodigde nieuwe instituties op te bouwen.

Conclusies

In tegenstelling tot conservatieven of sociaaldemocraten leggen liberalen niet graag iets op aan anderen. Dat maakt het schijnbaar moeilijker om stevige standpunten in te nemen. Maar we kunnen wel degelijk ferm zijn zonder onze principes te verloochenen: door pal te staan voor spelregels en instituties die zowel veel ruimte bieden aan individuele mensen als sturing geven op collectieve uitkomsten. Als mensen per se vervuilend willen consumeren dan mogen ze tot op bepaalde hoogte gewoon hun gang gaan, mits ze betalen voor de aangerichte schade. De meesten zullen echter vrijwillig schoner, gezonder en eerlijker gaan consumeren en daar de voordelen van plukken. Markten zijn geen hogere machten aan wier grillen we overgeleverd zijn. Het zijn menselijke constructen waaraan we voortdurend onderhoud moeten plegen. Als we dat doen, dan leveren ze op waar ze voor zijn: vrijheid, welvaart en ontplooiingsmogelijkheden voor iedereen, nu en in de toekomst. ●

Er is geen betere manier om te zien hoezeer de wereld sinds het begin van deze eeuw is veranderd dan de Forbes Global 2000 – een jaarlijkse ranglijst van 's werelds grootste beursgenoteerde bedrijven – aan het begin van de eeuw te vergelijken met de meest recente ranglijst. Als de Europese Unie in de toekomst een rol van betekenis wil blijven spelen, zit er weinig anders op dan het voorbeeld van China te volgen en een meer dirigistisch economisch beleid te voeren.

Door Heleen Mees

Made in China

Bij de eerste editie in 2003 werd de top-20 van de Forbes Global 2000 gedomineerd door Amerikaanse en Europese bedrijven. Nederland had maar liefst twee noteringen, met oliemaatschappij Shell op de zesde plaats en bank – en toen nog verzekeraar – ING op de dertiende plaats. In de Forbes Global 2000 over 2020 is Europa helemaal verdwenen uit de top-20. Amerikaanse en Chinese bedrijven domineren nu de top van de Forbes Global 2000.¹ De eerste en tweede plaats zijn ingenomen door de Chinese banken ICBC en de China Construction Bank. Die worden gevolgd door de Amerikaanse bank JP Morgan Chase. Shell is met een 21ste plaats het hoogst genoteerde Europese bedrijf, en staat daarmee net voor het Amerikaanse technologiebedrijf Amazon.

In de jaren negentig domineerde Japan korte tijd de lijst met 's werelds grootste bedrijven. De Forbes Global 2000 ranglijst bestond toen nog niet maar wel die van de concurrent, de Fortune 500. In 1996 telde de top-20 van de Fortune 500 maar liefst elf Japanse bedrijven. Dat was slechts van korte duur. De speculatieve bubbel die zich in Japan had gevormd, spatte in begin jaren negentig uit elkaar en leidde tot deflatie en economische stagnatie. In de periode die bekend staat als het verloren decennium, verloor Japan snel haar dominante positie. De top-20 van de Forbes Global 2000 telt nu nog maar één Japans bedrijf, Toyota.

Marktmacht en de opkomst van China

¹ | <https://www.forbes.com/global2000>

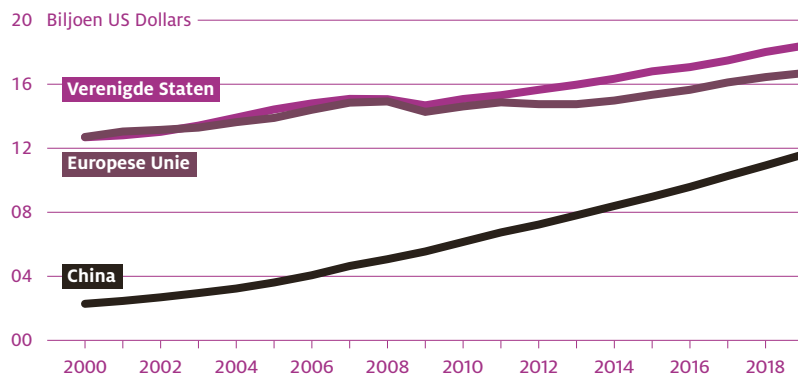
Westerse media hebben lange tijd gedaan alsof China's opkomst vergelijkbaar was met die van Japan in de jaren tachtig – een bubbel die gedoemd was te barsten

2 | Cijfers gecorrigeerd voor inflatie. Bron: Internationale Monetaire Fonds.

De opkomst van China

Westerse media hebben lange tijd gedaan alsof China's opkomst vergelijkbaar was met die van Japan in de jaren tachtig – een bubbel die gedoemd was te barsten. De implicatie was dat dat we China niet serieus hoefde te nemen. Maar China's dominante positie in de Forbes Global 2000 is niet van tijdelijke aard. China telt bijna vijf keer zoveel inwoners als de Verenigde Staten en ruim tien keer zoveel inwoners als Japan. Omdat het groeipotentieel van een land wordt bepaald door de hoeveelheid aanwezige arbeid en kapitaal, was het van meet af aan onwaarschijnlijk dat Japan de Verenigde Staten in economisch opzicht voorbij zou streven. Met 1,4 miljard inwoners heeft China meer groeipotentieel dan de VS en Japan bij elkaar.

Wat verklaart dat China als een meteoriet de top-20 van de Forbes Global 2000 binnen is gekomen terwijl Europa er helemaal uit is verdwenen? De belangrijkste verklaring is natuurlijk de fenomenale economische groei in het land dat de meeste inwoners ter wereld heeft. De Chinese economie is sinds het begin van deze eeuw met 425 procent gegroeid.² Ter vergelijking: de Amerikaanse economie groeide in diezelfde periode met 40 procent; de EU met 25 procent. De Nederlandse economie groeide in die periode 23 procent – net iets minder dan het EU-gemiddelde.

Ondanks de stormachtige groei die China heeft doorgemaakt, is de omvang van de Chinese economie niet meer dan twee derde van de Amerikaanse economie, gemeten op basis van officiële wisselkoersen.³ Het inkomen per hoofd van de bevolking in China is nog steeds slechts een zesde van het Amerikaanse inkomen per capita, hetgeen betekent dat China nog veel ruimte heeft voor zogenoemde 'catch-up groei'.⁴ De verwachting is dat China binnen tien jaar de VS zal hebben ingehaald als de grootste economie ter wereld.

Het narratief in het Westen is dat China de astronomische groei vooral te danken heeft aan oneerlijke concurrentiepraktijken. Maar aan China werden bij toetreding tot de Wereldhandelsorganisatie (WTO) strengere

3 | China is in 2015 de VS al voorbijgestreefd als 's werelds grootste economie als wordt gecorrigeerd voor lokale prijzen.

4 | In reële koopkracht gemeten is het inkomen per capita in China in 2020 ruim een kwart van dat in de VS.

eisen gesteld dan aan andere ontwikkelingslanden. De lage arbeidskosten zijn de belangrijkste verklaring voor China's concurrentiekracht. In 2001, het jaar dat China toetrad tot de WTO, was het inkomen per capita in China minder dan een dertigste van het inkomen per capita in de VS – maar net iets hoger dan het inkomen per capita in Congo.

Zodra Westerse bedrijven hun productie naar China verplaatsten, kwamen er razendsnel Chinese en Taiwanese fabrikanten die binnen de kortste keren dezelfde of betere producten tegen lagere kosten konden maken. Maar het Chinese leiderschap, premier Li Keqiang voorop, wilde al gauw af van het imago van China als fabriek van de wereld. In 2014 zei Keqiang tijdens het Nationaal Volkscongres dat China in plaats daarvan moest uitgroeien tot 's werelds belangrijkste dienstverlener.

Een jaar later presenteerde de regering *Made in China 2025*, een tienjarenplan om in hoog tempo hightechindustrieën te ontwikkelen, onder meer in elektrische auto's, *next generation* IT en telecommunicatie, geavanceerde robotica en kunstmatige intelligentie. Met behulp van overheids-subsidies, investeringen door staatsbedrijven, buitenlandse overnames, gedwongen technologietransfers in *joint ventures* en octrooien streeft China naar werelddominantie in deze sectoren.

Hoewel China het volste recht heeft om te wedijveren met de Amerikanen in de hightech-industrie, zijn de middelen die China gebruikt niet verenigbaar met een liberale markteconomie. Zelfs als er sprake zou zijn van een *level playing field*, dan nog is het problematisch als volledige toeleveringsketens worden beheerst door een rivaliserende geopolitieke macht. Als China de hightech-markt domineert, bedreigt dat niet alleen de welvaart in het Westen, maar ook de technologische vooruitgang wereldwijd. China beheerst nu al 80 procent van de zeldzame aardmetalen die onmisbaar zijn voor de productie van onder meer mobiele telefoons, elektrische auto's, zonnepanelen, windturbines en militair materieel. Als China ook in andere strategische markten monopolieposities verwerft, is de rest van de wereld overgeleverd aan de luimen van het Chinese leiderschap.

Europese Unie is afhankelijk en kwetsbaar

De Europese Unie is kwetsbaar omdat de digitale revolutie volledig aan de EU voorbij is gegaan. Niet alleen heeft de EU geen enkele grote producent van computers en smartphones voortgebracht (zoals Microsoft, Apple en Samsung); de EU heeft ook geen enkel groot internetbedrijf voortgebracht (zoals Google, Amazon, Alibaba of Facebook). Daardoor is de EU volledig afhankelijk van Amerikaanse bedrijven voor sociale media, zoekmachines en cloudopslag. Weliswaar zijn de VS een bondgenoot van de EU, maar de afgelopen vier jaar hebben laten zien dat de EU niet blind op de VS kan vertrouwen.

Onder druk van de regering-Trump hebben veel EU-landen, waaronder Nederland, Huawei uitgesloten als aanbieder van 5G-netwerken. In plaats daarvan maken EU-lidstaten gebruik van Ericsson/Nokia, wat de

Als China de hightech-markt domineert, bedreigt dat niet alleen de welvaart in het Westen, maar ook de technologische vooruitgang wereldwijd

De EU dreigt een speelbal te worden in het Chinees-Amerikaanse handelsconflict dat draait om de suprematie in technologie en digitalisering

implementatie van de 5G-netwerken vertraagt en de innovatiekracht van de EU verder schaadt. Terwijl 4G het mogelijk maakte om Instagram, YouTube, Uber en dergelijke op smartphones te gebruiken, zal 5G slimme fabrieken, steden en kantoren ondersteunen. De EU moet de Verenigde Staten, China en Zuid-Korea nu al voor zich dulden op het gebied van technologische innovatie.

De EU dreigt een speelbal te worden in het Chinees-Amerikaanse handelssconflict dat draait om de suprematie in technologie en digitalisering. De EU reageert vooral defensief – men probeert de macht van de Amerikaanse techbedrijven te beteugelen door privacywetgeving te introduceren en de winsten van de techbedrijven te belasten. Van China verlangt de EU meer markttoegang en een vrij en open internet. Hoewel dit redelijke verlangens zijn, zorgen die inspanningen er niet voor dat de EU zelf een rol van betekenis gaat spelen in hightech-industrieën.

Het Amerikaanse ministerie van Defensie heeft tijdens de Koude Oorlog de ontwikkeling van de hightech industrie in Silicon Valley gefinancierd. Het Pentagon was bereid om projecten met een hoog risico te ondersteunen die niet door de commerciële sector werden gefinancierd. Silicon Valley profiteerde bovendien van de versoepeling van de immigratiewetgeving die de VS begin jaren negentig doorvoerden. De Chinese regering steunt in het kader van *Made in China 2025* de ontwikkeling van hightech met honderden miljarden dollars aan directe subsidies. Om een *level playing field* te bereiken moet de EU hetzelfde doen.

Foto: Herman Wouters

Van het Europese herstellend van 750 miljard euro heeft de EU slechts 10 miljard euro bestemd voor innovatie en digitalisering. Bovendien wordt dat geld over de lidstaten verdeeld en niet aangewend voor een pan-Europees actieplan om hightechindustrieën te ontwikkelen. Het EU-budget voor de langere termijn heeft ruim 130 miljard euro beschikbaar voor innovatie en digitalisering, maar ook dat geld wordt over een periode van zeven jaar over de 27 lidstaten uitgestrooid in plaats dat de krachten worden gebundeld.

Mededingingsbeleid heroverwegen

Het strikte Europese mededingingsbeleid heeft ervoor gezorgd dat er geen nieuwe Europese bedrijven ontstaan die de interne markt domineren. Twee jaar geleden jaar blokkeerde de Europese Commissie de voorgenomen fusie tussen treinfabrikanten Siemens en Alstom omdat de 'hypothetische dreiging' van een Chinese rivaal onvoldoende reden was om de concurrentie op de Europese markt te verminderen. Het is onlogisch om in Europa allemaal kleine spelers te creëren als die vervolgens worden weggevaagd door grote Chinese concurrenten.

Hoewel de federale rechtbank in Washington DC, in een zaak die door de regering-Clinton was aangespannen, in 1998 oordeelde dat Microsoft moest worden opgesplitst omdat het zijn marktmacht misbruikte, werd die uitspraak in hoger beroep in 2001 vernietigd. De regering-Bush heeft de zaak toen geschikt waarbij Microsoft niet hoefde te worden opgebroken. Sindsdien worden de Amerikaanse mededingingsregels nauwelijks meer gehandhaafd en zeker niet ten aanzien van de grote technologiebedrijven. In het licht van dit nieuwe geopolitieke krachtenveld moet de EU het eigen mededingingsbeleid dringend heroverwegen.

Alle Europese bedrijven in de top-50 van de Forbes 2000 lijst zijn ruim een eeuw oud, met uitzondering van het Volkswagen-concern dat in 1937 werd opgericht. In de top-100 staat slechts één Europees bedrijf dat in de afgelopen 25 jaar is opgericht en dat is InBev, een Belgische bierproducent. Er is geen betere metafoor denkbaar hoe slecht het ervoor staat met innovatie en digitalisering in de EU.

Als het om mededingingsbeleid gaat, hanteert de EU nog het vrije-markt-paradigma van de jaren negentig. Maar de wereld is sindsdien veranderd. Niet alleen is China in 2001 tot de WTO toegetreden maar ook hebben de VS dat jaar hun mededingingsbeleid door de papierversnipperaar gehaald. Als de EU in de toekomst een rol van betekenis wil blijven spelen, zit er weinig anders op dan ook een meer dirigistisch economisch beleid te voeren. ●

Het strikte Europese mededingingsbeleid heeft ervoor gezorgd dat er geen nieuwe Europese bedrijven ontstaan die de interne markt domineren

Heleen Mees is econoom, jurist en columnist van de Volkskrant.